

Кисіль В.А.

аспірант кафедри міжнародних економічних відносин і бізнесу,

Київський авіаційний інститут

ORCID: <https://orcid.org/0009-005-8818-7360>

Kysil Vitalii

PhD student at the Department of International

Economic Relations and Business,

Kyiv Aviation Institute

КЛЮЧОВІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКСПОРТУ ЗЕРНОВОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ НА ГЛОБАЛЬНІ РИНКИ

Стаття розкриває стратегічне значення зернового сектора України для глобальної продовольчої безпеки та необхідність комплексного підходу для забезпечення його довгострокової стійкості та ефективності. Наголошується на тому, що в умовах сучасних геополітичних викликів, зокрема повномасштабної агресії, просте збільшення виробництва є недостатнім. Досліджено ключові напрями стимулювання експорту зерна на світові ринки. Визначено, що впровадження інноваційних агротехнологій, таких як точне землеробство, генетичні та селекційні програми, а також дослідження ґрунтознавства та агрохімії, є необхідним для підвищення врожайності та збереження родючості чорноземів. Особливу увагу приділено розвитку логістичної інфраструктури, що включає модернізацію портових потужностей Чорного та Азовського морів, диверсифікацію маршрутів (річковий, залізничний, автомобільний транспорт) та будівництво логістичних хабів на західних кордонах. Аналізуються аспекти фінансової стабільності, доступності капіталу через програми кредитування та агрострахування, а також залучення міжнародних інвестицій. Розглянуто роль державної політики та регуляторного середовища, зокрема завершення земельної реформи, стимулювання глибокої переробки зерна для створення продукції з високою доданою вартістю, дерегуляція та боротьба з корупцією. Підкреслено важливість інвестицій у людський капітал, оновлення аграрної освіти та підвищення кваліфікації фахівців. Визначено ключових гравців зернового ринку України – великі міжнародні та вітчизняні агрохолдинги, а також роль держави у стимулюванні експорту, особливо в умовах ускладнення експортної діяльності через військові дії. Представлено комплексний механізм стимулювання експорту, що базується на синергії зусиль держави, бізнесу, науки та міжнародних партнерів. Обґрунтовано необхідність модернізації портової та залізничної інфраструктури, розширення фінансових інструментів підтримки агровиробників та трейдерів, стимулювання переробки зерна через фіскальні та інноваційні заходи, а також активну торговельну дипломатію. Наголошується, що ефективність експорту зерна залежить від скоординованої співпраці всіх учасників. Зроблено висновок про те, що лише за умови системного підходу Україна зможе не лише відновити, а й значно посилити свої позиції на світовому продовольчому ринку, забезпечуючи глобальну продовольчу безпеку. Перспективи подальших досліджень полягають в удосконаленні механізмів державного регулювання та стимулювання експортної діяльності за підтримки міжнародних партнерів.

Ключові слова: зерновий експорт України, світова продовольча безпека, державна підтримка агросектору, світовий ринок зерна.

Вступ та постановка проблеми. У сучасних умовах глобальної економічної нестабільності та воєнних викликів експорт українського зерна відіграє критично важливу роль у забезпеченні світової продовольчої безпеки та стабільності агропромислового комплексу країни. Війна суттєво вплинула на логістичні можливості, торговельні зв'язки та загальну конкурентоспроможність української продукції на міжнародному ринку. Водночас стратегічне стимулювання експорту зернових залишається ключовим пріоритетом економічної політики, адже відновлення та зміцнення позицій України на світових ринках є необхідною умовою для стабілізації національної економіки.

Дослідження стратегічних напрямів стимулювання експорту і є важливим питанням, що потребує вивчення і передбачає аналіз основних бар'єрів, визначення ефективних механізмів підтримки

аграрного сектору та адаптацію торговельної політики до нових реалій. Особлива увага приділяється розвитку логістичної інфраструктури, удосконаленню регуляторних механізмів та пошуку інноваційних рішень, які сприятимуть розширенню експортних можливостей українських агровиробників. Успішна реалізація таких заходів забезпечить не лише стабільність внутрішнього агросектору, а й зміцнить роль України як ключового постачальника зернових на міжнародному рівні, сприяючи формуванню стійкої економічної моделі розвитку в умовах зовнішніх викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Наукові публікації, що присвячені визначенню основним напрямам підвищення ефективності експортної діяльності висвітлені в багатьох наукових працях О. Шандрівської, О. Пиж. [1], Н. Дідуха [2], І. Савенко, І. Седікової, Д. Седікова [3] та інших.

В роботах зазначених науковців розглянуто роль експортного потенціалу зернової промисловості в умовах війни та особливості розвитку торгівлі зерном в умовах інтеграції України в ЄС. Однак в недостатній мірі досліджено стратегічні напрями підвищення ефективності експорту зернової продукції України на світовий ринок.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою цієї статті є комплексне дослідження та формулювання основних напрямів підвищення ефективності експорту зернової продукції України на глобальні ринки.

Результати дослідження. На сучасному етапі розвитку глобального аграрного ринку, коли продовольча безпека та стабільність поставок стають визначальними факторами, довгострокова стійкість та ефективність зернового сектора України набувають стратегічного значення не лише для національної економіки, а й для світового продовольчого балансу. Україна, з її унікальним чорноземним потенціалом та значними обсягами виробництва, традиційно посідає місце одного з ключових експортерів зерна, здатного суттєво впливати на світові ціни та доступність продовольства. Однак, у світлі поточних геополітичних викликів, зокрема повномасштабної агресії, забезпечення цієї стійкості вимагає комплексного науково обґрунтованого підходу, що виходить за межі простого збільшення виробництва.

Ключовим елементом підвищення ефективності є впровадження інноваційних агротехнологій. Це включає широке застосування точного землеробства, яке за допомогою GPS-систем, дронів, сенсорів та супутникового моніторингу дозволяє оптимізувати використання ресурсів: точно дозувати добрива, засоби захисту рослин, раціонально використовувати воду, що не лише підвищує врожайність, але й мінімізує негативний вплив на довкілля [8]. Інвестиції в генетично модифіковані та селекційні програми, спрямовані на створення нових гібридів та сортів зернових, які є більш стійкими до посух, хвороб, шкідників та адаптовані до змін клімату, є абсолютно необхідними. Наукові дослідження в галузі ґрунтознавства та агрохімії мають бути спрямовані на розробку ефективних систем сівозмін, що дозволять зберігати та відновлювати родючість українських чорноземів, запобігаючи їх деградації. Це вимагає тісної співпраці між науковими установами, аграрним бізнесом та урядом для швидкої інтеграції нових розробок у виробничий процес.

Паралельно з технологічною модернізацією критично важливим є розвиток логістичної інфраструктури. Обсяги експорту зерна з України безпосередньо залежать від пропускної здатності портів, залізничних та автомобільних шляхів. Післявоєнна відбудова має передбачати не лише відновлення, а й значне розширення та модернізацію портових потужностей Чорного та Азовського морів (якщо це стане можливим після деокупації), будівництво нових глибоководних терміналів та оснащення їх

сучасним вантажно-розвантажувальним обладнанням. Диверсифікація експортних маршрутів через розвиток річкового транспорту (Дунайський коридор), розширення та синхронізація залізничної мережі із європейською (з урахуванням різниці в ширині колії), а також будівництво сухих портів та логістичних хабів на західних кордонах є стратегічною необхідністю для зменшення залежності від одного виду транспорту та підвищення стійкості експорту до геополітичних ризиків. Довгострокові інвестиції у цю сферу є запорукою безперебійного доступу українського зерна до світових ринків [6].

Фінансова стабільність та доступ до капіталу є фундаментом для розвитку зернового сектора. Післявоєнне відновлення вимагатиме значних обсягів інвестицій. Уряд повинен розробити ефективні механізми доступного кредитування для аграріїв, особливо для малих та середніх господарств, запровадити програми компенсації частини процентних ставок, створити прозорі системи державних гарантій. Розвиток ринку агрострахування від погодних ризиків, коливань цін та інших непередбачуваних факторів є критично важливим для мінімізації фінансових втрат агровиробників та забезпечення їхньої стійкості. Залучення міжнародних інвестицій вимагає створення максимально сприятливого інвестиційного клімату, що передбачає верховенство права, захист прав власності, передбачуваність податкової політики та мінімізацію бюрократичних перепон.

Важливою складовою є державна політика та регуляторне середовище. Завершення земельної реформи, що забезпечить прозорість ринку землі та повний захист прав власників і орендарів, стимулюватиме довгострокові інвестиції в сільське господарство. Держава має заохочувати розвиток глибокої переробки зерна всередині країни – від виробництва борошна, олії та комбікормів до біопалива та інших продуктів з високою доданою вартістю. Це не лише збільшить експортні надходження, але й створить нові робочі місця та розвине суміжні галузі економіки. Деретуляція, зменшення адміністративного тиску та усунення корупційних ризиків є передумовами для підвищення конкурентоспроможності українського зернового сектора на світовому ринку.

Нарешті, людський капітал та освіта відіграють вирішальну роль. Система аграрної освіти має бути оновлена відповідно до сучасних вимог, готуючи фахівців, здатних працювати з інноваційними технологіями. Програми підвищення кваліфікації для аграріїв, тренінги з управління ризиками, фінансової грамотності та маркетингу є необхідними для забезпечення ефективної діяльності. Залучення молоді до аграрного сектора шляхом створення привабливих умов праці, соціальних гарантій та можливостей для розвитку у сільській місцевості є ключовим для довгострокової стійкості.

Основними гравцями зернового ринку України, що провадять експортну діяльність є крупні міжнародні та вітчизняні агрохолдинги, незначну частку

займають дрібні та середні трейдери, тому для стимулювання експорту зерна на світові ринки, особливо за умови ускладнення експортної діяльності в зв'язку з військовими діями на території України визначну роль має відігравати державне стимулювання експорту та державна підтримка, рис. 1.

Для забезпечення довгострокової стійкості та ефективності зернового сектора України необхідна узгоджена співпраця між усіма ключовими учасниками, кожен з яких виконує важливу функцію у формуванні та реалізації комплексних стратегій розвитку. Державна політика відіграє визначальну

роль у створенні сприятливого регуляторного середовища, модернізації логістичної інфраструктури та забезпеченні фінансової підтримки, необхідної для стимулювання інновацій та підвищення продуктивності. Спрощення адміністративних процедур, боротьба з корупцією та захист національних інтересів на міжнародному рівні є ключовими факторами, що сприяють розширенню експортного потенціалу.

Агровиробники та інвестори створюють підґрунтя для практичної реалізації стратегій розвитку зернового сектора шляхом впровадження сучасних

Рис. 1. Роль ключових гравців у забезпеченні довгострокової стійкості та ефективності зернового сектора України та розвитку на світовому ринку

Джерело: складено автором

агротехнологій, оптимізації виробничих процесів та розширення переробних потужностей. Інвестиції у модернізацію, розбудову інфраструктури та розвиток переробної промисловості сприяють підвищенню конкурентоспроможності української зернової продукції на світовому ринку, а активна експортна діяльність забезпечує стабільний доступ до міжнародних торговельних майданчиків.

Наукові установи та освітні заклади відіграють важливу роль у розробці нових технологій, адаптації інноваційних рішень та підготовці кваліфікованих кадрів для агропромислового комплексу. Системний аналіз ринків, прогнозування врожайності та консультаційна підтримка сприяють ефективному управлінню ризиками та вдосконаленню виробничих процесів.

Міжнародні партнери забезпечують фінансову, технічну та гуманітарну підтримку, що є критично важливою для розвитку українського аграрного сектору в умовах воєнного стану [4,7]. Надання експертної допомоги, сприяння доступу до нових ринків та залучення інвестицій створюють умови для інтеграції України у світові продовольчі ланцюги

та забезпечення її стратегічної ролі у глобальній продовольчій безпеці. Лише завдяки координації зусиль усіх ключових гравців зерновий сектор України може досягти довгострокової стабільності та зберегти конкурентні позиції на міжнародному ринку.

Сучасні виклики, що стоять перед зерновим сектором України, вимагають не просто відновлення, а розбудови нової, стійкої та високоефективної експортної моделі. Запропонований механізм стимулювання експорту зерна на світові ринки має базуватися на принципах синергії державних, бізнесових, наукових та міжнародних зусиль, враховуючи як внутрішні можливості, так і зовнішні ринкові умови, рис. 2.

Формування комплексного механізму стимулювання експорту зерна на світові ринки потребує системного підходу, що охоплює розвиток логістичної інфраструктури, впровадження фінансових інструментів, державну підтримку, стимулювання переробки та активну торговельну дипломатію. Одним із ключових аспектів є модернізація портової інфраструктури, що передбачає залучення державних

Рис. 2. Комплексний механізм стимулювання експорту зерна на світові ринки

Джерело: складено автором

і приватних інвестицій, а також міжнародної фінансової допомоги для будівництва нових глибоководних терміналів та розширення можливостей існуючих портів, зокрема у Одесі та на Дунаї. Особливий пріоритет має швидке відновлення та розширення потужностей порту Миколаєва після завершення його деокупації та розмінування [5]. Одночасно необхідно здійснити оптимізацію залізничних перевезень шляхом розширення транспортних вузлів на західному кордоні, електрифікації нових ділянок та оновлення рухомого складу, що дозволить створити ефективні логістичні хаби для швидкої перевалки вантажів.

Важливу роль у стимулюванні експорту відіграють фінансові інструменти та державна підтримка. Одним із ефективних заходів є розширення програми «Доступні кредити 5–7–9%» для агровиробників та трейдерів, що дозволить фінансувати оборотний капітал, закупівлю зерна для експорту та модернізацію логістичної інфраструктури [9]. В умовах воєнного стану особливого значення набуває страхування ризиків транспортування та зберігання зерна, що може бути реалізоване через розширення функціоналу Експортно-кредитного агентства або створення державного фонду гарантування ризиків, здатного зменшити страхові премії для трейдерів та судновласників. Додатковим заходом підтримки є компенсація частини логістичних витрат для експортерів, що особливо важливо при використанні альтернативних маршрутів, фінансування яких може здійснюватися за рахунок міжнародної допомоги. Державне стимулювання будівництва елеваторних потужностей через програми пільгового кредитування або гранти дозволить підвищити ефективність зберігання та перевалки зерна, особливо на прикордонних територіях та в портах.

Стимулювання переробки зерна та створення продукції з доданою вартістю є стратегічно важливим напрямом для підвищення конкурентоспроможності українського агросектору. Впровадження фіскальних стимулів, таких як знижені ставки податків або податкові канікули для підприємств, що займаються глибокою переробкою сільськогосподарської продукції, сприятиме розширенню виробництва борошна, круп, комбікормів, біоетанолу, крохмалю та інших продуктів. Запровадження

програм субсидування інновацій та фінансування закупівлі технологічного обладнання дозволить модернізувати виробничі процеси та підвищити якість продукції. Формування індустріальних парків з готовою інфраструктурою, орієнтованих на переробку зернових, сприятиме залученню інвестицій та створенню нових робочих місць.

Активна торговельна дипломатія є невід'ємною складовою стратегії стимулювання експорту, що включає співпрацю з урядами країн-імпортерів для усунення торговельних бар'єрів, гармонізацію українських стандартів з міжнародними нормами та відкриття нових ринків збуту. Державне просування бренду «Зроблено в Україні» на світовому ринку сприятиме позиціонуванню української продукції як якісної, екологічної та надійної, що зміцнить конкурентні позиції країни у міжнародній торгівлі.

Для довгострокової стабільності зернового сектору важливими залишаються інвестиції у науку та людський капітал. Фінансування досліджень у сфері селекції високопродуктивних сортів, інноваційних систем обробки ґрунту та біоенергетики сприятиме підвищенню ефективності виробництва. Модернізація освітніх програм, цифровізація агровиробничих процесів та впровадження курсів з фінансової грамотності й управління ризиками дозволить підготувати висококваліфіковані кадри для агросектору.

Висновки. У підсумку, забезпечення довгострокової стійкості та ефективності зернового сектору України як впливового експортера на світовому ринку вимагає комплексного, науково обґрунтованого підходу, що охоплює технологічні інновації, розвиток інфраструктури, фінансову стабільність, сприятливу регуляторну політику та інвестиції в людський капітал. Лише за умови синергії зусиль уряду, бізнесу, наукових кіл та міжнародних партнерів Україна зможе не лише відновити, але й значно посилити свою позицію на світовому продовольчому ринку, забезпечуючи як власну, так і глобальну продовольчу безпеку.

Перспективи подальших досліджень зосереджуватимуться на удосконаленні механізмів регулювання та стимулювання експортної діяльності з боку держави при безпосередній підтримці міжнародних партнерів та організацій

Список використаних джерел:

1. Шандрівська О. Є., Пиж О. В. Дослідження експортного потенціалу зернової промисловості України в умовах війни. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2024. № 1 (11). С. 259–269.
2. Дідух Н. О. Оптова торгівля зерном в умовах інтеграції України в ЄС. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Том 9. № 2. С. 293–300.
3. Савенко І., Седікова І., Седіков Д. Російсько-український конфлікт: виклики для зернового ринку. *Food Industry Economics*. 2022. № 14 (2). DOI: <https://doi.org/10.15673/fe.v14i2.2320>
4. ARISE. Ukraine Agriculture Recovery Inclusive Support Emergency (ARISE) Project. URL: <https://projects.worldbank.org/en/projects-operations/project-detail/P180732>
5. Does Ukraine Need a New Black Sea Grain Initiative? URL: <https://www.csis.org/analysis/does-ukraine-need-new-black-sea-grain-initiative>
6. Mottaleb, Khondoker, Velu, G.. (2023). How the ongoing armed conflict between Russia and Ukraine can affect the global wheat food security?. *Frontiers in Food Science and Technology*. Vol. 3. DOI: <https://doi.org/10.3389/frfst.2023.1072872>

7. PRIORITY ACTION PLAN. For enhanced implementation of the EU-Ukraine DCFTA 2025–2026 The International Grains Council (IGC). URL: <https://www.igc.int/en/about/aboutus.aspx>
8. Ukraine Agriculture Recovery Inclusive Support Emergency. URL: <https://projects.worldbank.org/en/projects-operations/project-detail/P180732>
9. Уряд розширив програму «Доступні кредити 5–7–9». URL: <https://glavcom.ua/economics/business/vazhliva-novina-kabmin-vidkriv-novi-mozhливosti-dlja-biznesu-1054808.html>

References:

1. Shandryvska, O. Ye. and Pyzh, O. V. (2024), Doslidzhennia eksportnoho potentsialu zernovoi promyslovosti Ukrainy v umovakh viiny [Research on the Export Potential of Ukraine's Grain Industry under Conditions of War], *Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia ta problemy rozvytku*, No. 1 (11), pp. 259–269.
2. Didukh, N. O. (2024), Optova torhivlia zernom v umovakh intehratsii Ukrainy v ES [Wholesale Grain Trade under Ukraine's Integration into the EU], *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky*, Vol. 9, No. 2, pp. 293–300.
3. Savenko, I., Sedikova, I. and Sedikov, D. (2022), Rosiisko-ukrainskyi konflikt: vyklyky dlia zernovoho rynku [The Russian-Ukrainian Conflict: Challenges for the Grain Market], *Food Industry Economics*, No. 14 (2). DOI: <https://doi.org/10.15673/fie.v14i2.2320>
4. ARISE. Ukraine Agriculture Recovery Inclusive Support Emergency (ARISE) Project. Available at: <https://projects.worldbank.org/en/projects-operations/project-detail/P180732>
5. Does Ukraine Need a New Black Sea Grain Initiative? Available at: <https://www.csis.org/analysis/does-ukraine-need-new-black-sea-grain-initiative>
6. Mottaleb, Khondoker, Velu, G.. (2023). How the ongoing armed conflict between Russia and Ukraine can affect the global wheat food security? *Frontiers in Food Science and Technology*. Vol. 3. DOI: <https://doi.org/10.3389/frfst.2023.1072872>
7. PRIORITY ACTION PLAN. For enhanced implementation of the EU-Ukraine DCFTA 2025-2026 The International Grains Council (IGC). Available at: <https://www.igc.int/en/about/aboutus.aspx>
8. Ukraine Agriculture Recovery Inclusive Support Emergency. Available at: <https://projects.worldbank.org/en/projects-operations/project-detail/P180732>
9. The Government has expanded the program “Affordable Loans 5–7–9”. Available at: <https://glavcom.ua/economics/business/vazhliva-novina-kabmin-vidkriv-novi-mozhливosti-dlja-biznesu-1054808.html>

KEY WAYS TO IMPROVE THE EFFICIENCY OF UKRAINE'S GRAIN EXPORTS TO GLOBAL MARKETS

Summary. This article explores the strategic importance of Ukraine's grain sector for global food security and the necessity of a comprehensive approach to ensure its long-term stability and efficiency. It emphasizes that under contemporary geopolitical challenges, particularly full-scale aggression, a mere increase in production is insufficient. Key directions for stimulating grain exports to world markets are investigated. The study identifies that implementing innovative agricultural technologies, such as precision farming, genetic and selective breeding programs, alongside soil science and agrochemistry research, is crucial for increasing yields and preserving the fertility of chernozems. Special attention is given to the development of logistical infrastructure, including the modernization of Black Sea and Azov Sea port capacities, diversification of routes (river, rail, road transport), and the construction of logistics hubs on western borders. Aspects of financial stability, access to capital through lending and agro-insurance programs, and attracting international investments are analyzed. The role of state policy and the regulatory environment is considered, particularly the completion of land reform, stimulating deep grain processing for value-added products, deregulation, and combating corruption. The article highlights the importance of investing in human capital, updating agricultural education, and enhancing specialist qualifications. Key players in Ukraine's grain market—large international and domestic agricultural holdings—are identified, as is the crucial role of state export stimulation, especially given export complexities due to military actions. A comprehensive mechanism for export stimulation, based on the synergy of state, business, scientific, and international efforts, is presented. The necessity of modernizing port and rail infrastructure, expanding financial instruments to support agricultural producers and traders, incentivizing grain processing through fiscal and innovative measures, and active trade diplomacy is substantiated. It is stressed that the effectiveness of grain exports depends on the coordinated cooperation of all participants. The conclusion states that only through a systemic approach can Ukraine not only restore but significantly strengthen its position in the global food market, ensuring both its own and global food security. Future research prospects focus on improving mechanisms for state regulation and export stimulation with the support of international partners.

Keywords: Ukrainian export potential, world grain market, global food security, state agricultural support.